

УДК 351.746.1

Ю. Б. Івашков

ФОРМИ ТА ВИДИ ОПЕРАТИВНО-СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

На основі аналізу форм застосування військових формувань у різних конфліктах та досвіду використання Прикордонних військ, Державної прикордонної служби України на різних етапах ускладнення воєнно-політичної обстановки уточнено поняття “форми” та “види” оперативно-службової діяльності.

Ключові слова: Державна прикордонна служба, ускладнення воєнно-політичної обстановки, оперативно-службова діяльність, форми, види.

Постановка проблеми. Початкові етапи ускладнення воєнно-політичної обстановки в Криму та на сході країни продемонстрували неготовність військових формувань сектору безпеки і оборони (далі – СБО), у тому числі й Державної прикордонної служби України (далі – ДПСУ), до оперативного й адекватного реагування на загрози, що виникли. Однією з причин такого становища є сформований протягом багатьох років менталітет військової думки щодо форм, видів та способів застосування сил і засобів ДПСУ на різних етапах ускладнення воєнно-політичної обстановки.

Наявність протиріч між вимогами до єдності методологічних основ ведення збройної боротьби всіма військовими формуваннями СБО та невідповідністю форм, видів і способів оперативно-службової діяльності (далі – ОСД) ДПСУ на різних етапах ускладнення воєнно-політичної обстановки, значно знижує результативність її діяльності під час виконання завдань із забезпечення безпеки державного кордону (далі – ДК).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми ефективного використання прикордонників на різних етапах ускладнення воєнно-політичної обстановки розглядаються у працях Г. П. Сечкина, О. В. Богуша, В. І. Баратюка, В. В. Голінко та ін. Разом з тим застарілі погляди на використання прикордонників у війнах та різномірних конфліктах ХХ ст., які відображені у цих

© Ю. Б. Івашков, 2017

працях, не враховують особливостей сучасних форм збройної боротьби. Зазначене обумовлює необхідність та актуальність теми цього дослідження.

Метою статті є уточнення понять “форми” та “види” ОСД сил і засобів ДПСУ під час виконання завдань із забезпечення безпеки ДК.

Виклад основного матеріалу. Охорона ДК України – це система політичних, правових, організаційних, економічних, екологічних, санітарно-карантинних, військових, оперативних, технічних та інших заходів, що проводяться з метою забезпечення недоторканності ДК України та охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні [1].

Згідно із Законом України “Про Державну прикордонну службу України”, іншими нормативними актами завдання із забезпечення недоторканності ДК України виконуються шляхом реалізації функцій правоохоронного, спеціального та оборонного характеру. Виконання зазначених функцій є її ОСД [2].

Становлення ДПСУ як центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері забезпечення безпеки ДК, інтенсивне оснащення її органів та підрозділів сучасними засобами охорони ДК, удосконалення організаційної структури управління та зростання оперативно-службових можливостей потребують перегляду, розроблення та втілення у практику охорони ДК новітніх підходів до дій сил і засобів ДПСУ

на різних етапах ускладнення воєнно-політичної обстановки. Зокрема, на наш погляд, потребують уточнення саме такі категорії мистецтва охорони ДК, як форми та види ОСД.

Під поняттям “форми ОСД” розуміємо категорію мистецтва охорони ДК, яка визначає масштаб, мету майбутніх дій, можливості, характер завдань, що виконуються, побудову та взаємозв'язок різноманітних елементів стратегічного, оперативного та тактичного використання органів (підрозділів) ДПСУ.

Аналіз нормативно-правової бази, наукової літератури та практичного досвіду функціонування ДПСУ дозволяє зробити висновок, що існуючі підходи до визначення форм ОСД були розроблені й обґрунтовані ще радянськими вченими для прикордонних військ і морально застаріли. У сучасних умовах існуючі форми ОСД [3, 4] не відповідають ані структурі, ані завданням, що покладені на ДПСУ, ані сучасним умовам забезпечення безпеки ДК та поглядам на ведення збройної боротьби.

На підставі зазначеного і з метою усунення згаданого протиріччя, на наш погляд, для сил і засобів ДПСУ доцільно визначити такі форми ОСД: повсякденна ОСД, прикордонна операція (далі – ПО), спеціальні заходи, систематичні оперативно-службові дії.

Розкриємо зміст наведених форм більш детально.

Повсякденна ОСД є основною формою ОСД сил і засобів ДПСУ у мирний час. У масштабі ДПСУ, регіональних управлінь (далі – РУ) повсякденна ОСД організовується і здійснюється за єдиним замислом і планом на підставі Директиви Адміністрації ДПСУ “Про забезпечення національної безпеки на державному кордоні”, рішень на здійснення ОСД начальників РУ, органів та підрозділів охорони ДК. У процесі повсякденної ОСД рішення постійно уточнюються і коригуються відповідно до змін обстановки на ділянці відповідальності, а за необхідності приймається нове рішення.

У разі ускладнення обстановки за рішенням відповідного керівника [3, 4] на визначених ділянках відповідальності може вводиться посилені охорона ДК, яка полягає у підвищеній інтенсивності застосування всіх сил і засобів та щільності їх розміщення на ділянці відповідальності.

Прикордонна операція є формою ОСД для ланки “регіональне управління (група РУ) – ДПСУ в цілому”.

Під поняттям “прикордонна операція” розуміємо сукупність узгоджених та взаємопов'язаних за метою, місцем, завданнями та часом спеціальних, військових, оперативних, прикордонно-представницьких, режимних та інших дій РУ (групи РУ), які проводяться одночасно і послідовно за єдиним замислом та планом для вирішення завдань на стратегічному або оперативному напрямку (визначеному райони, зоні).

Деякі дослідники розглядають окремо прикордонну та спеціальну операцію, що, з нашого погляду, не зовсім коректно. Принципова різниця між прикордонними та спеціальними операціями полягає лише в тому, що останні проводяться у тісній взаємодії з іншими складовими СБО і відповідно для їх проведення можуть створюватися спільні підрозділи.

Аналіз досвіду проведення ПО дозволяє здійснити їх загальну класифікацію, яка наведена на рис. 1. Розкриємо їх зміст.

Планові операції підготовлюють і проводять з метою знищення великих угруповань противника, диверсійно-розвідувальних сил (далі – ДРС), антидержавних незаконно утворених озброєних формувань (далі – АНУОФ). Такі операції плануються штабами РУ (Адміністрацією ДПСУ) на певний період, у великих районах, із залученням значної частини сил і засобів або для виконання завдань протягом тривалого часу.

Позапланові операції – це такі операції, що підготовлюються і проводяться з метою найскорішого знищення противника, який розташовується у точно встановленому районі. Зі збільшенням активності противника роль позапланових операцій значно зростає, що, у свою чергу, висуває вимоги щодо наявності високомобільних та боєздатних резервів.

Стратегічна прикордонна операція проводиться із залученням усіх або більшості сил і засобів ДПСУ та за участю інших військових формувань і правоохоронних органів СБО під керівництвом Голови ДПСУ. Стратегічна ПО може включати декілька ПО, які проводяться РУ за єдиним замислом та планом.

Оперативна ПО – це сукупність узгоджених дій сил і засобів двох і більше прикордонних загонів та (або) резервів РУ, які проводяться за єдиним замислом начальника РУ для вирішення оперативних завдань із забезпечення безпеки ДК.

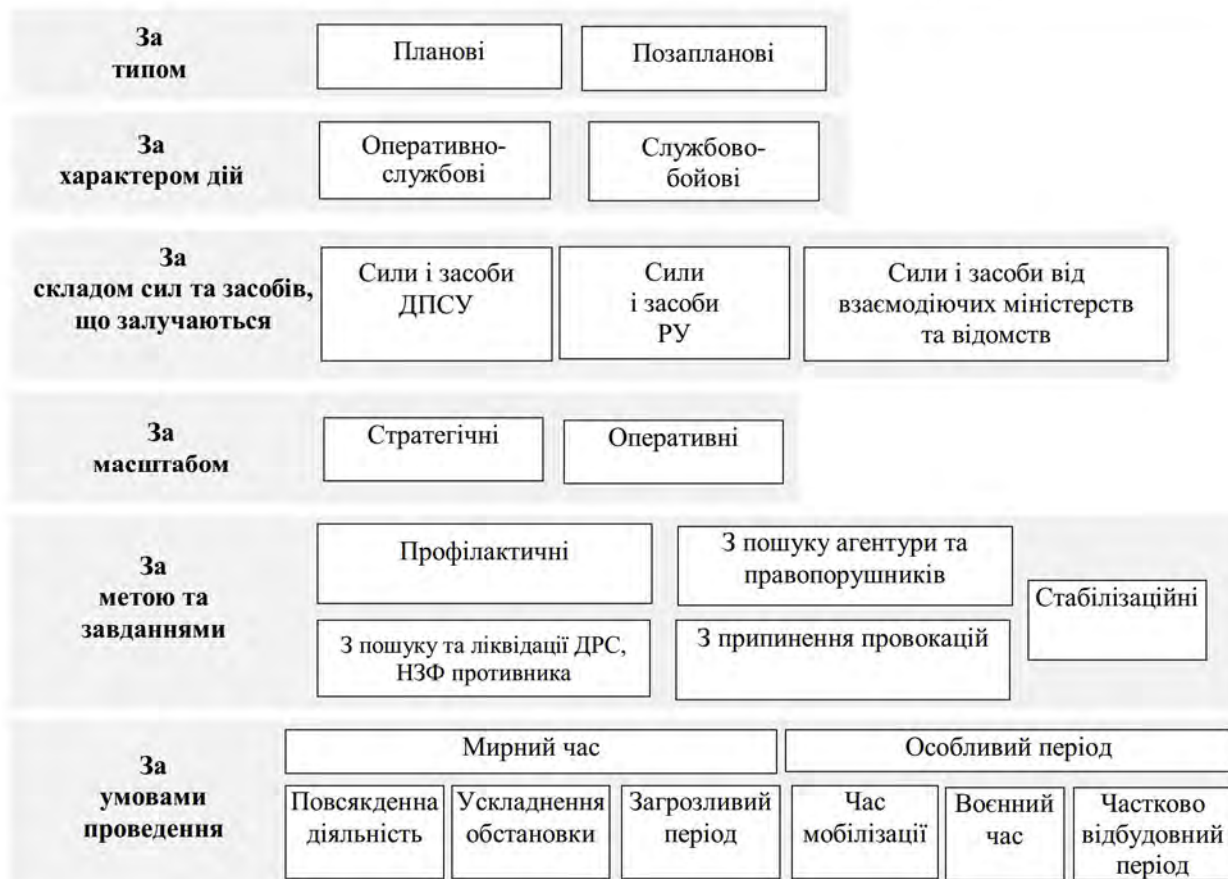

Рис. 1. Класифікація прикордонних операцій

За місцем проведення ПО може охоплювати територію держави або окремих регіон.

За метою та завданнями ПО можуть бути: профілактичні; з пошуку агентури та правопорушників; з пошуку та ліквідації ДРС, інших озброєних формувань агресора та АНУОФ; з припинення провокацій на ДК; стабілізаційні та ін.

Профілактичні ПО спрямовані на запобігання та профілактику протиправної діяльності на ДК, ліквідацію каналів протиправної діяльності та стабілізацію обстановки на визначеному напрямку (районі). Вони проводяться з метою протидії певним видам протиправної діяльності (незаконній міграції, контрабандній діяльності, торгівлі людьми тощо). В основі профілактичних ПО – система контрольних, режимних та оперативних заходів.

Прикордонні операції з пошуку агентури та правопорушників мають на меті виявлення і затримання агентури противника, правопорушників прикордонного законодавства та інших осіб, які перебувають у розшуку і місцезнаходження яких точно не встановлено. Крім того, цілями цих операцій є одночасне і

послідовне виконання таких завдань: недопущення прориву правопорушників за кордон або углиб держави; виявлення місцезнаходження правопорушників та їх ізоляція у встановленому районі; затримання правопорушників.

Прикордонні операції з пошуку та ліквідації ДРС, інших озброєних формувань агресора та АНУОФ у більшості випадків будуть схожі з діями у ПО з пошуку агентури та правопорушників. У той же час бойовий порядок для її проведення має включати досить потужні елементи оперативної побудови, які спроможні вести самостійні бойові дії.

В умовах загострення воєнно-політичної обстановки, у загрозливий та особливий періоди, у зв'язку зі складністю оперативної обстановки та різким зростанням кількості завдань, які будуть покладені на сили і засоби ДПСУ, невеликі ДРС, інші озброєні формування агресора та АНУОФ знищуватимуться тактичними діями прикордонних загонів. ПО будуть проводитися тільки для знищення великої кількості та багаточисленних ДРС, інших озброєних

формувань агресора та АНУОФ у районі, де спостерігається їх активність.

Прикордонні операції з припинення провокацій на ДК – це сукупність узгоджених за метою, завданнями, місцем та часом військових, розвідувальних та режимних заходів, які проводяться з метою припинення провокацій (у тому числі збройних) та недопущення досягнення противником намічених результатів. Зазначені ПО можуть проводитись як силами і засобами ДПСУ, так і у тісній взаємодії з підрозділами (частинами, з'єднаннями) військових формувань СБО.

Стабілізаційні ПО проводяться з метою відновлення контролю над неконтрольованою ділянкою ДК наприкінці особливого періоду силами і засобами існуючих прикордонних загонів або новостворених, з використанням резервів ДПСУ.

У ході відновлення контролю над неконтрольованою ділянкою ДК проводиться комплекс заходів щодо оперативного та військового прикриття ділянок кордону, які звільнені, та організації на них ОСД з метою забезпечення їх безпеки. Під час проведення стабілізаційних ПО проводиться також комплекс заходів щодо виявлення агентури, ДРС, інших озброєних формувань агресора та АНУОФ у контрольованому прикордонному районі, їх знищення (нейтралізації), вводяться режимні обмеження щодо проживання, пересування та виконання робіт у контрольованому прикордонному районі тощо.

Прикордонні операції можуть проводитись у мирний час та в особливий період. Відповідно до зазначеного за характером дій ПО слід поділяти на оперативно-службові та службово-бойові.

Оперативно-службові ПО проводяться з метою пошуку і затримання агентури та інших правопорушників, місцезнаходження яких не встановлено. Під час оперативно-службових ПО у переважній більшості випадків здійснюють заходи, які спрямовані на ізоляцію району проведення операції, запровадження в ньому режимних та контрольних заходів, пошук правопорушників та ведення оперативно-розшукових заходів.

Службово-бойові ПО спрямовані на пошук та знищення ДРС, інших озброєних формувань агресора та АНУОФ у зоні відповідальності ДПСУ. Під час проведення службово-бойових ПО здійснюється комплексне використання пошукових, ізоляційних, оперативних та

режимних способів дій з веденням бойових дій (наступ, оборона, засідка, рейдові дії тощо).

Для проведення ПО оперативно-стратегічного рівня (у масштабі ДПСУ) залучаються сили і засоби не менш ніж двох РУ, або одного РУ та резерву під загальним керівництвом Голови ДПСУ. Під час проведення ПО на оперативному рівні до операції залучаються сили і засоби не менш ніж двох прикордонних загонів (загонів морської охорони) або одного прикордонного загону та резерву під загальним керівництвом начальника відповідного РУ.

Спеціальні заходи є формою ОСД для ланки “прикордонний загін – відділ прикордонної служби” і полягає у здійсненні комплексу узгоджених та взаємопов'язаних за метою, місцем, завданнями та часом спеціальних, військових, оперативних, прикордонно-представницьких, режимних та інших дій, спрямованих на боротьбу з тероризмом, організованою злочинністю, пошук правопорушників, локалізацію кризових ситуацій, виконання інших спеціальних завдань з охорони ДК.

Спеціальні заходи можуть проводитись з метою пошуку і затримання правопорушників та агентури противника, припинення незбройних (збройних) провокацій на ДК, пошуку та ліквідації ДРС, інших озброєних формувань агресора та АНУОФ, припинення вторгнення на територію держави великих мас населення тощо.

Систематичні оперативно-службові дії органів (підрозділів) охорони ДК призначені для вирішення кола завдань оперативного або тактичного рівнів у проміжках між ПО у воєнний час. Систематичні оперативно-службові дії мають на меті вирішення часткових оперативних та оперативно-тактичних завдань, підтримання (створення) сприятливих умов для виконання покладених на ДПСУ завдань на визначених операційних напрямках (у зонах, районах).

Систематичні оперативно-службові дії широко використовуються у ході боротьби з ДРС, іншими озброєними формуваннями агресора та АНУОФ, боротьби з десантами противника, під час підтримання встановленого режиму у тилу діючих військ, у ході прикриття ДК та забезпечення розгортання військ (сил).

Таким чином, запропоновані форми ОСД, на нашу думку, найбільш повно відповідають

сучасним поглядам на забезпечення безпеки ДК та ведення збройної боротьби.

Реалізація завдань, які покладені на прикордонне відомство, здійснюється у різних видах ОСД. Під поняттям “види ОСД” розуміємо у статті категорію мистецтва охорони ДК, яка визначає поділ ОСД залежно від мети майбутніх дій, характеру та способів виконання поставлених завдань, складу сил і засобів, що залучаються.

Основними видами ОСД, з нашого погляду, мають бути: прикордонна служба; прикордонний контроль; розвідувальна, інформаційно-аналітична та оперативно-розшукова діяльність; прикордонно-представницька діяльність.

Прикордонна служба – вид ОСД, сутність якої полягає у проведенні погоджених патрульних, розвідувально-пошукових, контрольних та режимних заходів, що проводяться за єдиним замислом з метою забезпечення режиму ДК та недопущення порушень законодавства України на ДК.

Прикордонний контроль – вид ОСД, що полягає у здійсненні комплексу контрольних, оперативних, технічних, режимних, адміністративно-правових та кримінально-процесуальних дій у пунктах пропуску через ДК. Прикордонний контроль здійснюється відповідно до положень Закону України “Про прикордонний контроль”.

Розвідувальна, інформаційно-аналітична та оперативно-розшукова діяльність – вид ОСД, що полягає у здійсненні гласних і негласних, пошукових, розвідувальних та контррозвідувальних заходів із застосуванням оперативних і оперативно-технічних засобів в інтересах охорони ДК.

Прикордонно-представницька діяльність – вид ОСД, що призначена для вирішення питань, пов’язаних з підтриманням режиму ДК України, врегулюванням прикордонних інцидентів і сприянням у виконанні договорів та угод України із суміжними державами.

Висновок

На основі теоретичного узагальнення досвіду застосування сил і засобів ДПСУ (Прикордонних військ) дістала подальшого розвитку така категорія мистецтва охорони ДК, як “форми ОСД”. Введено нову категорію – “вид ОСД”. Одержаний результат дає змогу підвищити ефективність діяльності ДПСУ під час виконання завдань із забезпечення безпеки ДК.

Перспективами подальших розвідок у даному напрямі є розроблення способів дій сил і засобів ДПСУ за визначеними формами та видами ОСД залежно від завдань, що виконуються на різних етапах ускладнення воєнно-політичної обстановки.

Список використаних джерел

1. Про державний кордон України : Закон України [Текст] // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 2. – С. 5 ; [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1777-12>. – Назва з екрана.
2. Про Державну прикордонну службу України : Закон України [Текст] // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 27. – С. 208; [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/661-15>. – Назва з екрана.
3. Статут Державної прикордонної служби з охорони державного кордону України. Частина I. Прикордонний загін (проект) [Текст]. – Хмельницький : НАДПСУ, 2004. – 101 с.
4. Інструкція з організації оперативно-службової діяльності відділу прикордонної служби Державної прикордонної служби України [Текст] (затв. наказом Адміністрації Державної прикордонної служби України від 29.12.2009 р. № 1040). – К. : АДПСУ, 2009.

Стаття надійшла до редакції 23.06.2017 р.

Рецензент – доктор військових наук, професор В. А. Кириленко, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, Хмельницький, Україна

УДК 351.746.1

Ю. Б. Івашков

**ФОРМЫ И ВИДЫ ОПЕРАТИВНО-СЛУЖЕБНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ГОСУДАРСТВЕННОЙ
ПОГРАНИЧНОЙ СЛУЖБЫ УКРАИНЫ**

На основании анализа форм применения воинских формирований в разных конфликтах и опыта применения Пограничных войск, Государственной пограничной службы Украины на разных этапах осложнения военно-политической обстановки уточнены понятия “формы” и “виды” оперативно-служебной деятельности.

Ключевые слова: Государственная пограничная служба, осложнение военно-политической обстановки, оперативно-служебная деятельность, формы, виды.

UDC 351.746.1

Yu. B. Ivashkov

**FORMS AND ASPECTS OF THE OPERATIONAL ACTIVITY OF THE STATE BORDER GUARD
SERVICE OF UKRAINE**

Notions of the forms and aspects of the operational activity have been specified, based on the analysis of the forms of military formations usage in different conflicts and experience of the Border Guard Troops, State Border Guard Service at different stages of military and political situational complication.

Keywords: State Border Guard Service, military and political situational complication, operational activity, forms, aspects.

Івашков Юрій Борисович – кандидат педагогічних наук, доцент, начальник кафедри управління Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького